

УДК 343.982

DOI <https://doi.org/10.32782/npnuola.v32.2023.1>

В. С. Бондар

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ПРО КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНІ СТ. 111-1 КК УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Згідно зі статистичними даними станом на 01.04.2023 судами першої інстанції за вчинення колабораційної діяльності (ст. 111-1 Кримінального кодексу України – далі – КК України) засуджено 160 осіб, до 30 – застосовано конфіскацію майна.

За вчинення вказаних кримінальних правопорушень покарання у виді реального позбавлення волі призначено 42 особам (Херсонська (11), Харківська (9), Чернівецька (4), Донецька (4), Запорізька (4), Івано-Франківська (3), Луганська (2), Тернопільська (2), Волинська, Закарпатська та Одеська (по 1). Покарання у виді арешту, виправних робіт та штрафу призначено судами 3 особам.

До позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, як основного покарання, засуджено 114 осіб (Харківська – 40, Дніпропетровська – 22, Донецька та Миколаївська – по 10, Житомирська – 8, Одеська – 5, Закарпатська, Луганська, Херсонська та Чернігівська – по 3, Київська – 2, Запорізька, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька – по 1); як додаткового покарання – 41 особу (Херсонська – 11), Харківська – 10, Донецька, Запорізька – по 5, Чернівецька – 4, Луганська, Тернопільська – по 2, Миколаївська, Одеська – по 1).

За результатами судового розгляду судами засуджено 7 осіб за сукупністю злочинів, передбачених ч. 2 ст. 111, ч. 7 ст. 111-1, ч. 2 ст. 260 КК України та 1 особу за вчинення злочину, передбаченого ч. 6 ст. 111-1 цього Кодексу, до покарання у виді реального позбавлення волі із позбавленням права обіймати посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та в органах, що надають публічні послуги, з конфіскацією майна.

Шляхом затвердження судами угоди про визнання винуватості до відповідальності притягнуто 74 осіб.

Проте в судовій практиці виникають певні труднощі доказування, вирішення яких потребує додаткової уваги учасників процесу під час реалізації повноважень як на стадії досудового розслідування, так і під час судового провадження. *Наприклад, вироком Петропавлівського районного*

суду Дніпропетровської області від 29.09.2022 затверджено угоду про визнання винуватості, укладену між прокурором Лисичанської окружної прокуратури Луганської області та ОСОБОЮ_1, підозрюваною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 2 ст. 28, ч. 7 ст. 111-1 КК України, якого визнано винним та призначено покарання із застосуванням ст. 69 КК України у виді 12 років позбавлення волі з конфіскацією майна.

Згідно з вироком місцевого суду, починаючи з 15.03.2022 ОСОБА_1, надавав збройним формуванням держави-агресора допомогу у веденні бойових дій проти Сил оборони України.

Зокрема ОСОБА_1 на території міст Привілля та Рубіжне здійснював збір інформації щодо місць розташування української військової техніки, її пересування, чисельності особового складу, видів озброєння та за допомогою телефону передав вказану інформацію противнику.

Однак, незважаючи на те, що ОСОБОЮ_1 вчинено особливо тяжкий злочин за попередньою змовою групою осіб, у мотивувальній частині вироку суд, обгрунтовуючи законність укладення угоди про визнання винуватості не врахував вимоги п. 3 ч. 4 ст. 469 КПК України та не навів доводів щодо наявності у кримінальному провадженні доказів про викриття підозрюваним інших осіб. Водночас саме ця умова є підставою для укладення відповідної угоди у разі вчинення особливо тяжкого злочину. Проте суд у рішення послався лише на п. 1 ч. 4 вказаної статті, згідно з яким угода про визнання винуватості може бути укладена у кримінальному провадженні щодо тяжких злочинів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблематики доказування у кримінальних провадженнях про колабораційну діяльність присвятили свої наукові розвідки Н. Антонюк [1, с. 63], О.П. Бабіков [2], М.С. Бондаренко, І.В. Гловюк [7; 8, с. 149–156], В.А. Завтур [9, с. 149–156], А.В. Коваленко, О.В. Козаченко [12, с. 407–411], Б.І. Кішак [11, с. 56–61], О.О. Кравчук [13, с. 198–204], Є.О. Письменський [16, с. 8–16] та інші. Втім, проблематика та особливості доказування у кримінальних провадженнях про колабораційну діяльність в умовах воєнного стану поширеного дослідження не отримала.

Метою статті є науково обгрунтовані результати щодо особливостей доказування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 111-1 КК України, а також формулювання на їх підставі науково обгрунтованих пропозицій і рекомендацій із вдосконалення правозастосовної діяльності суб'єктів доказування.

Виклад основного матеріалу. За структурою ст. 111-1 КК складається з вісьмох частин: частини 1–7 передбачають основні склади кримінального правопорушення, а ч. 8 – кваліфікований склад, а також з чотирьох приміток із тлумаченням деяких термінів колабораційної діяльності. Відповідно до класифікації кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості діяння, відповідальність за які встановлена у ст. 111-1 КК, поділяються на такі види: кримінальний проступок (частини 1, 2 ст. 111-1 КК); нетяжкий злочин (частини 3, 4 ст. 111-1 КК); тяжкий злочин (ч. 5 ст. 111-1 КК); особливо тяжкий злочин (частини 6, 7, 8 ст. 111-1 КК).

Проведене досудове розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 111-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України) можливо вважати здійсненим швидко, повно і неупереджено, якщо було встановлено всі обставини, які складають предмет доказування та мають значення для кримінального провадження (ст. 91 КПК України).

Авторами Коментаря цілком слушно виокремлено класифікацію форм колабораційної діяльності, яка включає:

а) ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: здійснення пропагандистської та іншої інформаційної діяльності, спрямованої на встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України тощо (частини 1, 3 і 6);

б) адміністративний та воєнно-політичний колабораціонізм: участь у діяльності незаконних органів, підрозділів, формувань, що утворені державою-агресором (частини 2, 5 і 7);

в) господарський (економічний) колабораціонізм: матеріале та інше забезпечення діяльності незаконних органів, підрозділів, формувань, що утворені державою-агресором (ч. 4) [15, с. 75].

Оскільки перелік обставин, які підлягають встановленню у кримінальному провадженні, викладених у ч. 1 ст. 91/ч. 1 ст. 298-1 КПК України є універсальним, при їх доказуванні слідчий (дознавач) та прокурор повинні виходити з того, що всі вони є рівнозначними, тому недоведеність хоча б однієї з них, викликає визнання всієї сукупності доказів недостатньою для прийняття підсумкового рішення.

У структурі предмета доказування (послідовності розміщення і обґрунтування обставин), сформованої в законі, насамперед знаходить відображення склад кримінального правопорушення. Перші два пункти вказаних у ст. 91 КПК (подія кримінального правопорушення, вина), а також частина третього та четвертого (обставини, які характеризують особу обвинуваченого, розмір шкоди) у своїй основі – це факти, з яких складається кримінально-протиправне діяння і яке охоплює об'єктивні та суб'єктивні елементи складу кримінального правопорушення.

Водночас, процесуальні рішення, які приймаються слідчим суддею під час судового контролю на досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, процесуальні рішення прокурора, які впливають з його повноважень, пов'язаних із наглядом за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, а також процесуальні рішення слідчого (детектива), вирішують питання, які виникають відносно співвідношення приватних та публічних інтересів у кожному випадку застосування заходів забезпечення кримінального провадження, розгляді питань стосовно надання дозволу на проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій щодо збирання сторонами, передусім стороною обвинувачення доказів, щодо розгляду скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, дізнавача або прокурора тощо. Предмет доказування для кожного з цих питань є специфічним і може включати як фактичні обставини інкримінованого особі діяння, так і обставини процесуального характеру, які мають бути здобуті шляхом доказування, які підстави прийняття проміжних (допоміжних) рішень.

О.П. Бабіков, слушно звертає увагу на те, що в ухвалі слідчого судді, який здійснює на підставі п. 18 ч. 1 ст. 3 КПК України судовий контроль за дотриманням прав і законних інтересів осіб у кримінальному провадженні, оцінюючи надані йому матеріали кримінального провадження та пояснення особи, яка звернулася з клопотанням повинен врахувати низку обставин, які мають ключове значення для прийняття рішення, наприклад, тривалість перебування особи під контролем правоохоронного органу, так мають бути враховані обставини кримінального провадження та відомості про особу – суб'єкта розробки, групу осіб чи організації. Якщо питання стосується розвідки, контрозвідки, дій особи, професійно обізнаної з навичками конспірації, яка володіє методикою виявлення і припинення злочинів, неможливість одержання протягом перших місяців інформації, яка має значення для провадження, може мати своє об'єктивне пояснення [2, с. 24].

Як слушно наголошує В.А. Завтур рекомендується взяти до уваги, що при формулюванні підстав прийняття окремих рішень законодавець вдається до визначення вичерпного або орієнтовного кола фактичних обставин, що мають бути при цьому встановлені [9, с. 149–156].

Особливості предмету доказування у кримінальних провадженнях про злочини зазначеної категорії можна охарактеризувати наступним чином:

1) доказування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення розглядуваного виду в окремих випадках являє собою різновид доказування про сукупність злочинів, основне «ядро» яких можуть складати як однорідні за кримінально-правовими ознаками та тотожні за елементами кримінального процесуального предмету доказування, за криміналістичними засобами та прийомами виявлення їх джерел злочини. Наприклад, «Здійснення збройної агресії проти України» (ч.ч. 1, 3 ст. 111-1 КК України, діяльність «органів влади, створених на тимчасово окупованій території» (ч.ч. 2, 5, 7 ст. 111-1 КК України), «збройні чи воєнізовані формування, створені на тимчасово окупованій території» (ч.ч. 4, 7 ст. 111-1 КК України можуть у певних ситуаціях поєднуватися зі «збройним конфліктом» у першій формі державної зради (ст. 111 КК України), «умови воєнного стану» (ч. 2 ст. 111 КК України), що є підставою для кваліфікації вчиненого за сукупністю цих кримінальних правопорушень. У випадках, коли присутній умисел на державну зраду при вчиненні дій, передбачених у ч. 6 ст. 111-1 КК України, надання допомоги як форма державної зради може поєднуватися у межах сукупності кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111 та ч. 6 ст. 111-1 КК України послідовно, з позиції суб'єктивної сторони складу. Послідовне вчинення першої та третьої форм державної зради та дій, передбачених ч. 6 ст. 111-1 КК України не виключає їх сукупності з позиції об'єктивної сторони. Крім того, у випадках вчинення кримінальних правопорушень у формах виправдовування, визначення правомірною, глорифікації учасників агресії російської федерації проти України, передбачених ч. 1 ст. 436-2 КК України – сукупність кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111-1 та ч. 1 ст. 436-2 КК України. Слід погодитися зі обґрунтованою позицією Є.О. Письменського та Р.О. Мовчана, відповідно до якої, «Якщо

виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії російської федерації проти України, глорифікацію її учасників здійснює громадянин України в межах пропаганди в закладах освіти (один із складників такої пропаганди), то кваліфікація вчиненого має відбуватися за ч. 3 ст. 111-1 КК згідно з правилами кваліфікації кримінального правопорушення у разі конкуренції частини та цілого, відповідно до яких перевага надається кримінальному правопорушенню у цілому. Водночас, урахувавши, що норма про «частину» становить більш небезпечне діяння, то вчинене потребує кваліфікації за сукупністю ч. 3 ст. 111-1 КК та відповідної частини ст. 436-2 КК» [16, с. 8–16].

В єдиний предмет доказування можуть входити не тільки, наприклад, участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора (ч. 7 ст. 111-1 КК), а й участь в об'єднанні, створеному з метою здійснення терористичних актів та/або терористичної діяльності, що створює ідеальну сукупність кримінальних правопорушень, передбачених ч. 7 ст. 111-1 та ч. 1 ст. 258-3 КК України;

2) оскільки елементами систем, які являють собою серійні злочини є окремі злочини, вчинені підозрюваним, та в зв'язку з кожним з цих злочинів відкривалися кримінальні провадження, в подальшому об'єднані в одному провадженні, доказування здійснюється по кожному з них, адже вони мають власний предмет. Насамперед, це стосується фактів вчинення злочинів зазначеної категорії, які кваліфікуються за ознаками реальної сукупності (наприклад, злочинів, передбачених ч. 5 та ч. 6 ст. 111-1 КК).

До обставин, які підлягають встановленню (доказуванню) у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 КК України, можна віднести:

1) подію кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення), тобто переважно обставини, які підпадають під ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Час, місце, спосіб та інші обставини вчинення правопорушення встановлюються незалежно від того, чи зазначені вони як ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення в законі про кримінальну відповідальність. Питання, наскільки точно повинен встановлюватись цей комплекс обставин, залежить від конкретних складів кримінальних правопорушень:

– *спосіб вчинення злочину*, як комплекс дій правопорушника, послідовність яких призводить до протиправного результату.

Під час кваліфікації діянь, пов'язаних з передачею, пересиланням, поширенням інформації про розташування воєнізованих формувань України, необхідно враховувати зміст інформації, яка передається, періодичність, систематичність, спосіб та потенційні наслідки такої передачі чи поширення, коло осіб, які таку інформацію отримують, умисний або необережний характер дій особи, її мети та мотиви;

– *обстановку злочину*. Для дій у межах ідеологічного та культурно-освітнього колабораціонізму обстановка є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони складу, що проявляється в їх вчиненні публічно. Згідно

з приміткою 1 ст. 111-1 КК України публічним вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема в мережі Інтернет або за допомогою ЗМІ: виступи на зборах, мітингах, демонстраціях, інших масових заходах. Установлюючи ознаку публічності, необхідним є урахуванням сукупності обставин, що характеризують час, місце, обстановку здійснення відповідних закликів. Кількість (коло) осіб, яка може характеризувати публічність мінімально має становити не менше двох осіб [15];

– *місце вчинення злочину*, котре є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони *адміністративного та воєнно-політичного колабораціонізму* (крім п'ятого, шостого та восьмого видів дій), яким є тимчасово окуповані території України, інша територія України, територія інших держав, зокрема держави-агресора. Місцем вчинення злочинів, передбачених частинами 4 і 6 ст. 111-1 КК, може знаходитися і за межами України.

Тільки на тимчасово окупованій території України (місце вчинення) може бути вчинено кримінальні правопорушення, передбачені частинами 2, 3, 5 (крім публічних закликів до проведення незаконних виборів і референдумів на тимчасово окупованій території) і 7 (склад злочину добровільне зайняття посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території матиме місце, в разі зайняття лише тих посад в таких незаконних органах, що передбачають наявність організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій. Зайняття посад, що не передбачають таких функцій, належить кваліфікувати за ч. 2 ст. 111-1 КК. Для цього складу злочину важливим для кваліфікації є місце його вчинення – тимчасово окупована територія України, для решти складів, передбачених ч. 7 ст. 111-1 КК, місце вчинення значення не має) ст. 111-1 КК.

Наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22 грудня 2022 року № 309 визначено перелік територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокування). Слідчий (дізнавача) згідно з зазначеним переліком має встановити, чи перебуває певна визначена територія під тимчасовою окупацією та оточенні (блокуванні) з боку рф та незаконного збройного формування, так званого «лнр»/«днр».

Для третього та четвертого видів дій у межах *ідеологічного та культурно-освітнього колабораціонізму місце злочину*, яким визначено заклади освіти є обов'язковою ознакою об'єктивної сторони [15].

Встановленню підлягає місце, де були затримані особи, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення (за відсутності відомостей у матеріалах провадження щодо місця затримання). Також у процесуальному сенсі місце вчинення кримінального правопорушення має значення для визначення (зміни) підслідності та територіальної підсудності (ст.ст. 32, 218 КПК).

Місцем вчинення кримінального правопорушення, передбаченого частиною четвертою статті 111-1 КК України може бути як на тимчасово окупованій території, так і на іншій території України.

Місцем вчинення дій, відповідальність за які передбачена ч. 6 ст. 111-1 КК України можуть бути вчинені як на тимчасово окупованій території України, так і території України в межах кордону України.

– *час вчинення кримінального правопорушення*. Важливість визначення часу вчинення кримінального правопорушення, наприклад, впливає зі змісту ч. 2 ст. 4 КК, згідно з якою злочинність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння. Так само це має значення при вирішенні питання про зворотну дію закону про кримінальну відповідальність у часі та про застосування строків давності (ст.ст. 5, 49 КК). Частини 1–6 ст. 111-1 КК, становлячи положення закону, який пом'якшує кримінальну відповідальність, повинен мати зворотну дію у часі, тобто поширюватися на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності. Положення ч. 7 ст. 111-1 КК, будучи такими, що посилюють кримінальну відповідальність, не мають зворотної дії в часі (ст. 5 КК).

Час вчинення не є обов'язковою ознакою для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України. Проте якщо родове поняття колабораційної діяльності пов'язувати з окупацією території України, то час відповідає періоду окупації території, тому в процесуальних документах час має бути визначений у відповідний спосіб. Подібної логіки доцільно дотримуватись під час опису часу як елементу процесу доказування. Наприклад, якщо йдеться про призначення на якусь посаду в окупаційній адміністрації, час повинен встановлюватись якомога більш точно (в 16 годин 5 серпня 2022 року), тоді як у кримінальних провадженнях про триваючі злочини, наприклад, незаконне виготовлення вогнепальної зброї, час вчинення даних дій може бути визначений менш чітко (в червні-липні 2018 року) залежно від форми діяння (ч. 1 – ч. 7 ст. 111-1 КК України).

Наявність у структурі ст. 111-1 КК України кваліфікованого складу (ч. 8), який утворюють ознаки, що визначають суспільно небезпечні наслідки у вигляді загибелі людей, як наслідку поведінки осіб, що визначена у ч. 5, ч. 6 та ч. 7 ст. 111-1 КК, а також можливість вчинення колабораційної діяльності у співучасті (як у простій (група осіб), так і складеній (організована група, злочинна організація) формах (ч. 2, 3, 4 ст. 28 КК України), в умовах дії воєнного стану, також залежить від часу вчинення злочину. Наприклад, час досягнення змови є ключовим моментом у кримінально-правовій ознаці попередньої змови групи осіб. Домовленість може бути досягнута як за тривалий час до вчинення суспільно небезпечного діяння, так і за кілька годин, хвилин чи секунд [6, с. 74], а детальна та елементарна попередня змова може охоплювати домовленість щодо часу вчинення злочину. Крім того, об'єднаність єдиним планом, відомим усім учасникам організованої групи є обов'язковою кримінально-правовою ознакою цього об'єднання, закріпленою у ч. 3 ст. 28 КК України, а план, як засіб вчинення злочину може містити інформацію про час учинення злочину.

Крім того, встановлюється час затримання осіб, підозрюваних у скоєнні злочину, у випадку затримання законного затримання без ухвали слідчого судді, суду, постанови керівника органу прокуратури уповноваженою

службовою особою (ст. 208 КПК) та будь-якою іншою особою будь-яку особу (за винятком осіб, зазначених ст. 482 КПК України – судді й народного депутата) (ч. 2 ст. 207 КПК) при наявності визначених в законі підстав;

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форму вини, мотив і мету вчинення кримінального правопорушення:

– довести *винуватість* – означає зібрати докази, на підставі яких може бути *винуватість*, яка в загальному плані означає необхідність зібрання доказів, на підставі яких може бути сформульований категоричний висновок про те, що кримінальне правопорушення вчинене конкретною особою. Особа підозрюваного (обвинуваченого) у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України, вважається встановленою, якщо орган досудового розслідування виконав відповідний алгоритм проведення слідчих (розшукових) дій, за допомогою яких особу було ідентифіковано як таку, що вчинила це кримінальне правопорушення. Наприклад, було проведено тимчасовий доступ до банківської таємниці за рахунками, відкритими підозрюваним (обвинуваченим) в банківській установі, за результатами якого вилучено копію її паспорта громадянина Україна, огляд наявної в мережі «Інтернет» інформації про причетність підозрюваного (обвинуваченого) до колабораційної діяльності, за результатами якого було знайдено особу з відповідними даними (фотозображення особи жіночої статі, зовні схожої на підозрюваного, та інформація про її ім'я і домашню адресу), висновок судово-портретної експертизи;

– *суб'єктивну сторону* складу кримінального правопорушення. Обов'язковим при цьому є доведення вини. Слід урахувати, що відсутність (недоведеність) вини виключає кримінальну відповідальність.

Вчинення колабораційної діяльності з прямим умислом зазвичай є характерним для тих громадян України, які у співпраці з ворогом (окупантом) мають політико-ідеологічну мотивацію. Водночас вчинення таких дій з непрямым умислом більш властиве для іншої категорії осіб, які діють із корисливих мотивів та інших меркантильних або низьких переконань (наприклад, деяких осіб приваблювала досить легка можливість побудувати кар'єру, що з'явилась з урахуванням переміщення з окупованої території найбільш професійно успішної частини населення).

Поряд із доказуванням вини підлягає встановленню *мотив і мета* вчиненого кримінального правопорушення, що впливають на визначення ступеню тяжкості вчиненого діяння, ступінь вини особи у скоєному і тим самим – на індивідуалізацію покарання. Особливо це актуально для правопорушень, вчинених у співучасті (ст. 29 КК). Мета є обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони таких видів колабораційної діяльності, як:

а) здійснення пропаганди у закладах освіти, метою якої визначено сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утворенню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України (ч. 3 ст. 111-1 КК);

б) будь-які дії, метою яких є впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти (ч. 3 ст. 111-1 КК);

в) організація та проведення заходів політичного характеру, метою яких є підтримка держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України (ч. 6 ст. 111-1 КК);

г) здійснення інформаційної діяльності, метою якої є підтримка держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України (ч. 6 ст. 111-1 КК) [15].

Для інших форм колабораційної діяльності ані мета, ані мотив не є обов'язковими ознаками, що визначають наявність складу правопорушення, проте вони неодмінно потребують установлення, оскільки здобувають чимале значення інших кримінально-правових та кримінальних процесуальних питань (насамперед, пов'язаних із призначенням покарання);

– відомості, які характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого).

На цей час судами напрацьовується практика щодо врахування як обставини, яка обтяжує покарання, вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій (п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України).

Вироком Луцького міськрайонного суду Волинської області від 13.02.2023 у справі № 161/12980/22 до 15 років позбавлення волі з конфіскацією всього майна засуджену ОСОБУ_1, який, поділяючи ідеї військово-політичного керівництва рф щодо політичної, ідеологічної, національної нетерпимості та ненависті до Української нації і державності, відокремлення від України частини її території та населення, а також з корисливих мотивів та хибного почуття кар'єризму в травні 2022 року вирішив використати факт встановлення окупаційної влади на території Марківської територіальної громади Старобільського району Луганської області у своїх особистих інтересах та обійняв посаду в незаконно створеному органі, наділеному функціями незаконного правоохоронного органу – «прокуратурі Марківського району ЛНР» (ч. 7 ст. 111-1 КК України).

Тобто судом призначено максимальне основне покарання в межах санкції ч. 7 ст. 111-1 КК України. Під час призначення покарання судом враховано, у тому числі, обтяжуючу обставину, передбачену п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України, а саме вчинення злочину з використанням умов воєнного або надзвичайного стану, інших надзвичайних подій.

Урахування судом вказаної обставини, що обтяжує покарання, узгоджується з правовою позицією Верховного Суду, викладеною у постанові від 14.12.2022 у справі № 725/1658/22, у якій касаційний суд погодився із застосуванням п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України судами першої та апеляційної інстанції під час призначення покарання за вчинення особою шахрайських дій у період з 24.02.2022 по 08.03.2022.

Отже, складання обвинувальних актів про вчинення особою після початку дії правового режиму воєнного стану кримінального правопорушення,

у якому вчинення діяння в умовах воєнного стану не є кваліфікуючою ознакою (ч. 4 ст. 67 КК України), за наявності відповідних ознак слід враховувати обставину, що обтяжує покарання, передбачену п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України, а саме вчинення злочину з використанням воєнного стану.

Слід також ураховувати і вікові обмеження, які встановлено законодавством для зайняття посад державної служби та місцевого самоврядування.

Шевченківським районним судом м. Запоріжжя 19.09.2022 засуджено ОСОБУ_1, 28.09.1951 року народження, за ч. 1 ст. 111-1 КК України до десяти років позбавлення права обіймати посади в органах державної влади, місцевого самоврядування та в органах, що надають публічні послуги на строк 10 років.

З огляду на досягнення ОСОБОЮ_1 семидесятидворічного віку на час ухвалення стосовно нього вироку, обвинувачений відповідно до ч. 4 ст. 83 Закону України «Про державну службу» та ч. 3 ст. 18 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», і без встановлення судових обмежень, не має права обіймати посади в органах державної влади та місцевого самоврядування.

Висновки. Визначення обставин, які підлягають встановленню (доказуванню) під час розслідування кримінальних правопорушень зазначеної категорії, має важливе методичне значення, сприяючи конкретизації окремих задач розслідування та вибору вірних напрямів роботи з їх вирішення на основі системного підходу до цієї діяльності, з тим, аби:

1) виокремити факти, які підлягають дослідженню в якості елементів обставин, котрі складають предмет доказування по кожному епізоду, що розслідується;

2) виявити основні ознаки цих фактів;

3) конкретизувати сфери та засоби діяльності з виявлення джерел на носіїв інформації про ці факти.

Література

1. Антонюк Н. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 4 (37). С. 63.

2. Бабіков О.П. Негласні слідчі (розшукові) дії: правове регулювання, організація проведення, тактика, зразки процесуальних документів; наук. Дослід. Ін-т публіч. права. Київ: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2022. 392 с.

3. Бондар В.С., Кривонос М.В. Зміст та особливості предмета доказування в кримінальних провадженнях про злочини у сфері обігу вогнепальної зброї та боєприпасів. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2018. Вип. 3 (83). С. 195–209.

4. Бондар В.С., Ріпа Ф.В. Взаємодія органів досудового розслідування з підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність у виявленні та розслідуванні колабораційної діяльності в ідеологічній та культурно-освітній сферах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 461–466.

5. Вирок Конотопського міськрайонного суду Сумської області від 17 жовтня 2022 року. Справа № 577/2669/22. Провадження № 1-кп/577/309/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106828264>

6. Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій: монографія. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 74.

7. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. с. 32–33.

8. Гловюк І.В. Питання доказування за ст. 111-1 КК України: аналіз вироків. *Актуальні питання кримінально-правової кваліфікації, документування та розслідування колабораціонізму*. Одеса, 2022. С. 28–33.

9. Завтур В.А. Методологічні та праксеологічні засади вчення про локальний предмет доказування у кримінальному провадженні. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. № 19. 2019. С. 149–156.

10. Кішак Б.І. Особливості доказування злочинів, пов'язаних з колабораційною діяльністю. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. Вип. 37. 2023. С. 56–61.

11. Козаченко О.В., Мусиченко О.М. Окремі аспекти кваліфікації та застосування кримінально-правових заходів за колабораційну діяльність в Україні, передбачену ч. 1 ст. 111-1 КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 407–411.

12. Кравчук О.О., Бондаренко М.С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198–204.

13. Кримінальний процес України: Академічний курс: у 3 т. Т. 1: Загальна частина / [В.Т. Нор, Н.Р. Бобечко, М.В. Багрій та ін.]; за ред. акад. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. В.Т. Нора, д-ра юрид. наук, проф. Н.Р. Бобечка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 912 с.

14. Новели кримінального законодавства України, прийняті в умовах воєнного стану: науко-практ. комент. / А. А. Вознюк, О. О. Дудоров, Р. О. Мовчан, С. С. Чернявський та ін.; за ред. А. А. Вознюка, Р. О. Мовчана, В. В. Чернея. Київ: Норма права, 2022. 278 с.

15. Письменський Є., Мовчан Р. Ідеологічний та культурно-освітній колабораціонізм: окремі проблеми тлумачення та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 8–16.

16. Хоменко І.В. Оцінка вихідних даних під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій в умовах особливого режиму досудового розслідування. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки*. № 12. 2022. С. 50056.

Анотація

Бондар В. С. Обставини, що підлягають встановленню у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 111-1 КК України. – Стаття.

Статтю присвячено особливостям доказування у кримінальних провадженнях про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 111-1 КК України.

Обґрунтовано, що а) в єдиний предмет доказування можуть входити не тільки, наприклад, участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора (ч. 7 ст. 111-1 КК), а й участь в об'єднанні, створеному з метою здійснення терористичних актів та/або терористичної діяльності, що створює ідеальну сукупність кримінальних правопорушень, передбачених ч. 7 ст. 111-1 та ч. 1 ст. 258-3 КК України; б) оскільки елементами систем, які являють собою серійні злочини є окремі злочини, вчинені підозрюваним, та в зв'язку з кожним з цих злочинів відкривалися кримінальні провадження, в подальшому об'єднані в одному провадженні, доказування здійснюється по кожному з них, адже вони мають власний предмет. Насамперед, це стосується фактів вчинення злочинів зазначеної категорії, які кваліфікуються за ознаками реальної сукупності (наприклад, злочинів, передбачених ч. 5 та ч. 6 ст. 111-1 КК).

Встановлено неоднозначність судової практики щодо правозастосування у кримінальних провадженнях про колабораційну діяльність. Рекомендовано під час складання обвинувальних актів про вчинення особою після початку дії правового режиму воєнного стану кримінального правопорушення, у якому вчинення діяння в умовах воєнного стану не є кваліфікуючою ознакою (ч. 4 ст. 67 КК України), за наявності відповідних ознак слід враховувати обставину, що обтяжує покарання, передбачену п. 11 ч. 1 ст. 67 КК України, а саме вчинення злочину з використанням умов воєнного стану. Рекомендовано також враховувати і вікові обмеження, які встановлено законодавством для зайняття посад державної служби та місцевого самоврядування.

Ключові слова: доказування, колабораційна діяльність, локальний предмет доказування, правовий режим воєнного стану, час вчинення кримінального правопорушення.

Summary

Bondar V. S. Circumstances to be established in criminal proceedings on criminal offenses are provided for in Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine. – Article.

The article is devoted to the peculiarities of proof in criminal proceedings about criminal offenses provided for by Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine.

It is substantiated that a) the single subject of proof can include not only, for example, the participation of a citizen of Ukraine in illegal armed or paramilitary formations created in the temporarily occupied territory and/or in the armed formations of the aggressor state (Part 7 of Article 111-1 Criminal Code), but also participation in an association created for the purpose of carrying out terrorist acts and/or terrorist activities, which creates an ideal set of criminal offenses provided for in Part 7 of Art. 111-1 and Part 1 of Art. 258-3 of the Criminal Code of Ukraine; b) since the elements of the systems that represent serial crimes are separate crimes committed by the suspect, and criminal proceedings were opened in connection with each of these crimes, which were later combined into one proceeding, proof is carried out for each of them, because they have their own subject. First of all, this concerns the facts of the commission of crimes of the specified category, which are qualified according to the characteristics of a real population (for example, crimes provided for in part 5 and part 6 of article 111-1 of the Criminal Code).

The ambiguity of judicial practice regarding law enforcement in criminal proceedings on collaborative activity has been established. It is recommended that during the drafting of indictments on the commission of a criminal offense by a person after the commencement of the legal regime of martial law, in which the commission of an act under martial law is not a qualifying feature (Part 4 of Article 67 of the Criminal Code of Ukraine), in the presence of relevant features, the circumstance should be taken into account, which aggravates the punishment provided for in clause 11, part 1 of Article 67 of the Criminal Code of Ukraine, namely the commission of a crime using the conditions of martial law. It is also recommended to take into account the age limits set by the law for holding positions in the civil service and local self-government.

Key words: proof, collaborative activity, local subject of proof, legal regime of martial law, time of commission of criminal offense.